

PSIHOLOGIJA MASE I OBlici KOLEKTIVNOG PONAŠANJA

Četvrti termin vežbi – 9. tematska oblast

15.04.2020.

Čovek je socijalno biće
= on je član...

- *Velikih društvenih grupa* (klase, rase, nacije, države)
- *Malih grupa* (porodica, vršnjaci, klubovi, radne grupe, političke grupe)

Uključenost u grupe
zadovoljava dve vrste potreba:

- potrebe za očuvanjem egzistencije
- potrebe za društvom

Tri razloga psihološkog proučavanja grupa:

- Da bi se bolje shvatili problemi i aktivnosti različitih grupa kojima se bave i druge društvene nauke
- Pripadnost grupama utiče ne samo na trenutno ponašanje već i na razvoj pojedinca i njegovih karakteristika (socijalizacija)
- U toku funkcionisanja grupa javljaju se važni **psihološki fenomeni** koje ne nalazimo proučavajući pojedinačne jedinice (moć, konformizam...)

Višeznačnost termina i raznovrsnost definicija

Definicija grupe uvodi pojam “interakcije”

“Svi psihološki i psihosocijalni načini na koji članovi iste grupe ljudi vrše uticaj jedni na druge, ili grupa na svoje članove, ili jedna grupa na drugu grupu”

Interakcija može biti: posredna ili neposredna

Međusobno delovanje ljudi koji su članovi iste grupe može biti zasnovano:

- Na prostornoj blizini (masa)
- Na psihološkoj blizini (nacija...)

Šta sve podrazumevamo pod grupom?

- pojedinci u *neposrednoj* ili *posrednoj* interakciji
- stabilni odnosi između članova (struktura grupe)
- svest o pripadnosti
- zajedničke *norme*
- *važnost ostalih* pripadnika grupe za pojedinca
- zajednički *interesi i vrednosti*
- određena *identifikacija* sa skupinom
- skupina je *funkcionalna* za pojedinca (osnova za identitet i instrumentalna za zadovoljenje ciljeva)

Pojam grupe

- Neki autori više naglašavaju **interakciju**, a drugi **funkcionalnost** (osnova identiteta, ostvarenje ciljeva, zadovoljenje potreba)

»Da li je grupa »stvarna«?

Klasična pitanja:

- Da li postoji **psihološka razlika** između ponašanja pojedinca, ponašanja ljudi u interpersonalnim odnosima i njihovog ponašanja kao članova kolektiviteta (grupnog ponašanja)?
- Da li je grupa nešto što je **kvalitativno drugačije** i "više" od zbira pojedinaca koji je sačinjavaju?
- Šta znači grupa **u psihološkom smislu**?

Kada neki skup pojedinaca **psihološki** postaje grupa?

Kada...

- imaju osećanje da jesu grupa i da delaju kao članovi grupe
- psihološki prihvataju svoje pripadništvo grupi (identifikuju se sa grupom)

Vrste grupa

Rot: Osnovna podela grupa

Prema stepenu strukturiranosti

- Nestrukturirane (grupe u širem smislu)
- Strukturirane (grupe u užem smislu)

Struktura: organizovanost u funkcionisanju

Vrste grupa (Rot)

Nestruktuirane

- Agregat, ili mnoštvo
- Masa ili gomila
- Publika
- Socijalni pokreti

Struktuirane

- Male grupe
- Organizacije
- Velike društvene grupe

Odlike grupa

1. **Broj članova**
2. **Polarizacija interesa** (makar privremeno postojeći isti cilj)
3. **Interstimulacija** (karakter međusobnih uticaja članova jednih na druge)

Nestruktuirane grupe

Nestruktuirane grupe

(grupe u širem smislu)

- Ne zasnivaju se na stabilnoj i trajnoj psihološkoj osnovi (bliskost, identifikacija, uzajamna važnost članova)...
- ili na formalnoj osnovi (organizacija, struktura)

...već na agregatu: **na činjenici da se veći broj ljudi nalazi na istom mestu u isto vreme**

Agregat ili mnoštvo =
osnova za nastanak nestruktuiranih grupa

- *Ljudi okupljeni na nekom prostoru koji imaju delimično sličan ili isti cilj ali ne preduzimaju nikakvu zajedničku akciju u kojoj bi svaki član imao svoje mesto i svoj zadatak*

Po stepenu nestrukturiranosti razlikuju se:

- Masa ili gomila
- Publika
- Socijalni pokreti – prelazni oblik

Brown (1954)

sistematizacija nestruktuiranih grupa

Gomila

agresivna panična ekspresivna

linč
rulja
pogrom

akvizitivna

Publika

slučajna namerna

rekreacijska

informacijska

Publika

- **Slučajna** publika
- **Namerna** publika
 - Rekreativna
 - Informacijska

Masa ili gomila

- okupljenost na jednom prostoru
- usmerenost pažnje ka nekom događaju
- veći stepen emotivne angažovanosti i interakcije
- neorganizovana aktivnost
- nepostojanje podele na uloge i položaje

Masa

Zvonarević, 1981:

- “Kada smo u velikoj skupini a ponašamo se u skladu sa društvenim normama, zvaće nas “narod” a ako se u istoj takvoj skupini ponašamo protiv tih normi, nazvaće nas “masom”.

Objektivne karakteristike mase

- Veličina (broj ljudi)
- Gustoća (odnos broja ljudi i prostora)

Psihološke karakteristike mase

(Le Bon, Moscovici)

- elitističko shvatanje-

- **Niveliranje individualnih razlika i opšta homogenost ponašanja (gubitak individualnosti)**
- **Intelektualna inferiornost (neprihvatanje činjenica)**
- **Povećana sugestibilnost**
- **Promene u emocionalnom reagovanju-ekstremnost**
- **Povećan osećaj moći (omnipotencije)**
- **Opčinjenost voljom vođe**
- **Osećaj anonimnosti (pa i nekažnjivosti)**
- **Spremnost na nasilje i destrukciju (impulsivnost)**

Agresivna gomila

- **Rulja** (ruši sve pred sobom, posebno ako je suočena sa preprekom)
- **Linč** (usmerena na konkretnu osobu optužujući je za neku krivicu; gomila uzima pravdu u svoje ruke)
- **Pogrom** (usmerena na pripadnike neke posebne grupe ili kategorije ljudi ne razlikujući individualnu krivicu; manje specifični u izboru žrtve)

Ekspresivna gomila

- manifestuje svoje ideje, stavove
- protestuje protiv nečeg
- razdragana gomila (proslave)

- Karakteristike: dominacija emocija, odstupanje od uobičajenog ponašanja, oslabljena kontrola impulsa, napuštanje socijalnih konvencija, razuzdanost

Panična gomila

Opasnost za sve – izlaz samo za neke

- Brani se ili beži pred nečim (svest o opasnosti dolazi iznenada)
- Snažna emocionalna napetost ("panični strah")
- Umanjene mentalne sposobnosti (impulsivno reagovanje)
- Mentalna zaraza (širenje panike sugestijom i imitacijom)
- Velika nekorisna aktivnost
- Dezorganizacija ponašanja (suprotno normama)
- Sebičnost i bezobzirnost prema drugima

Akvizitivna gomila (grabež)

- Potrebe opšte a nema dovoljno za sve

Socijalni pokreti

Spontano nastali skupovi ljudi čiji članovi imaju slična uverenja i ciljeve

Strukturirane grupe

Strukturirane grupe

- isti i zajednički cilj
- ostvaruju ga međusobno povezanom i usklađenom aktivnošću
- svaki član (ili podgrupa) ima svoje mesto i ulogu
- postojanje pravila o ponašanju
- svest o pripadnosti grupi

Strukturirane grupe

(grupe u užem smislu) :

- **Male grupe** – brojem ograničene (gore navedene karakteristike najviše dolaze do izražaja)
- **Organizacije** – složene strukturirane skupine koje se sastoje od više manjih strukturiranih grupa
- **Velike društvene grupe** – značajne za društveni život (klasa, nacija, država, regionalna zajednica (gore navedene karakteristike najmanje dolaze do izražaja)

Klasifikacija

1. po **SLOŽENOSTI** – male grupe, organizacije, velike grupe
2. po **INTENZITETU INTERPERSONALNIH ODNOSA** – primarne i sekundarne grupe
3. po **UTICAJU NA PONAŠANJE** – referentne i nereferentne grupe
4. po tome **DA LI SU FUNKCIJE FORMALNO UTVRĐENE** – formalne i neformalne
5. po **CILJU** – socio-grupe i psiho-grupe: proizvodne ili radne grupe, diskusione grupe, gratifikacione grupe, grupe društvene akcije
6. po **NAČINU NASTANKA** – veštačke i prirodne grupe
7. po **TRAJANJU** – privremene i trajne grupe
8. po tome **KAKO SE DOŽIVLJAVAJU OD STRANE ČLANOVA** – vlastite i tuđe grupe

Male grupe

Simmel, 1950
razlika između dijade i grupe

- „U braku odlučujuća razlika postoji između monogamije i bigamije, dok je treća ili dvadeseta žena relativno nevažna za strukturu braka”.
- „Brak sa jednim detetom ima karakter potpuno različit od onoga bez dece, ali nije značajno različit u odnosu na brak sa dvoje ili više dece...”

Za razliku od dijada...

- izbacivanje jednog člana ne znači nestanak grupe
- moguće je stvaranje koalicija i podgrupa
- manja verovatnoća da se može uspostaviti potpuno jedinstvo raspoloženja i osećanja

Potvrda u istraživanjima

- Članovi dijada više teže pružanju podrške i izbegavanju nesaglasnosti, manje otvorenog nepijateljstva ali više napetosti nego u trijadama ili većim skupovima
- Zaključak: „Dvoje je dijada, troje je grupa“

- Mada mogu postojati neke sličnosti, ponašanje u malim grupama ne može da se shvati na osnovu jednostavne generalizacije iz dijadnih situacija: grupa od četiri osobe, u psihološkom smislu, nije jednostavno dijada pomnožena sa dva.
- Troje je najmanja mala grupa, ali je manje jasno koja je to najveća mala grupa.

Šta karakteriše malu grupu?

Opšte karakteristike svake strukturirane grupe :

- Struktura (više-manje formalna: jasno definisani položaji i uloge)
- Zajednički ciljevi
- Grupne norme
- Svest o grupnoj pripadnosti

Posebne karakteristike:

- Broj: ograničen broj članova
- Kontakt *licem-u-lice*
- Interakcija: mogućnost neposredne interakcije (najvažnije!)
- Percepcija: mogućnost uzajamnog opažanja članova
- Uzajamna zavisnost i uticaj
- Jači afektivni odnosi

Vrste malih grupa:

Velicina grupe:

- Male
- Srednje
- Velike

Delatnosti: prema osnovnim ciljevima koje ostvaruju i aktivnostima koje obavljaju

- Porodične
- Radne
- Vršnjačke
- Grupe za rešavanje problema
- Trening grupe
- Psihoterapeutske grupe

Kada se povećava broj članova...

- neposredna interakcija otežana
- grupa se sponatano struktuirira
- uspostavljaju se hijerarhijski odnosi
- komunikacija postaje jednosmerna (odozgo na dole)

Dalje povećanje broja članova grupe...

- dolazi do izrazite podele na Vođu (uže rukovodstvo) i ostale
- svaka neposredna interakcija postaje nemoguća
- grupa se može opredeljavati samo prema unapred datim predlozima (programima)

Podela po kriterijumu delatnosti

- Porodica
- Prijateljske grupe
- Radne grupe
- Grupe-zadataka (task-groups)

Podela po kriterijumu načina nastanka Veštačke grupe

- T grupe
- Susretne grupe
- Psihoterapijske grupe

Podela po kriterijumu bliskosti i sličnosti:

- Primarne
- Sekundarne
- Referentne

Primarne grupe

- postoji neposredna interakcija i intenzivni interpersonalni odnosi
- postoji blizak odnos i saradnja, jaka emocionalna vezanost među članovima
- jaka vezanost za grupu (ciljevi grupe i pojedinca identični - osećaj MI)
- trajna (životna) interakcija između članova
- spontanost ponašanja
- jak uticaj grupe na ponašanje članova i njegovu ličnost (suštinske za socijalizaciju)

Sekundarne grupe

- nema neposredne interakcije "licem u lice"
- nemaju lični karakter (određene su ugovornim odnosom među članovima)
- identifikacija sa njima nije cilj po sebi (već sredstvo za postizanje nekog drugog cilja)

Primer: političke stranke, radne grupe

Referentne grupe

Služe kao modeli i merila za upoređivanje i ocenjivanje vlastitog ponašanja

Keli - dve funkcije referentnih grupa:

- **normativna** funkcija (izvor vrednosti, stavova, normi koje usvajamo kao vlastite)
- **funkcija upoređivanja** (informaciona funkcija): merilo za ocenu sopstvenih stavova – ne moramo da ih usvojimo)

Kreč i sar. = grupe sa kojima se pojedinci identifikuju

Podela po strukturi male grupe

Funkcija grupe određuje strukturu, pa time i vrstu interakcija

- **Formalne** (struktura određena spoljnim faktorom)
- **Neformalne** (strukturu određuju sami članovi)

Neformalne grupe

- nisu propisima utvrđeni ciljevi i ponašanje (uloge, položaji, norme)
- odnosi i ponašanje na osnovu sličnosti potreba i interesovanja
- odnosi među članovima lični, a ne formalni